

Kurssilanmäki

Kaupankäynti alkoi Pitkälahden rannoilta

Kaupankäynti Rautalammillä alkoi Pitkälahden rinteestä. Kurssilanmäki oli vilkas keskus, jossa oli parhaillaan viisi puotia. Markkinoita pidettiin ainakin syksyllä ja talvella. Kaupparakennuksista ovat tallella rannalla sijaitseva Ala-Pönkkölä, ylempänä rinteessä sijaitseva Ylä-Pönkkölä ja Kurssila, jotka kaikki ovat nykyään yksityisasuntoina.

Alueen ensimmäisiä kauppiaita olivat **Otto Drake** ja **Aatami Hänninen**.

Rälssinisäntä **Kustaa Jalkanen** sai kuntakokoukselta luvan kaupanpitoon vuonna 1873 ja perusti kaupan Paavolan, sittemmin Kurssilan tilalle.

Kurssilan aumakattoisen päärakennuksen vanha osa on vuorattu osittain sahalankuilla, joita on saatu Kuorekosken ja Kerkonkosken sahoilta. Herrasväen puoli oli rannanpuoleisessa siivessä. Keskellä on sali, jossa on edelleen **Oskar Merikannon** välityksellä ostettu flyygeli. Salin molemmin puolin on kamarit. Entinen päärakennus on säilynyt lähes vanhassa asussaan, ja toimii Kurssilan omistajien vierasasuntona. Entinen väentupa on rakennettu todennäköisesti jo ennen Jalkasia. Rakennuksen kerrotaan olleen jonkin aikaa kulkutautipotilaiden hoitotupana. Nykyään väentupa on asuinkäytössä. Kaupan makasiinit pihapiiristä ja rannasta on purettu. Kaupan aikainen, osittain veden päällä oleva sauna on yhä tallella.

Työväentalo tuli kaupan seinänaapuriksi

Rautalammin kirkonkylän työväenyhdistys perustettiin marraskuussa 1905. Yhdistys asettui taloksi Kurssilanmäellä sijaitsevaan 1880-luvulla rakennettuun kauppapuotiin. Nykyisen Kuusitien varressa sijaitsevan rakennuksen päädyssä oli Työväen osuuskauppa. 1920-luvun alussa työväentalon puolta laajennettiin näyttämösiivellä.

Yksittäistä Kerkonkoskella sattunutta kahinaa lukuun ottamatta sisällissodan aika oli

Rautalammilla rauhallinen. Työväenyhdistys ei innostunut taistelutoiminnasta, eikä punakaartia perustettu. Jälkiä jättämättä sota ei kuitenkaan Rautalampia ohittanut. Sotatoimissa, leireillä tai niiden jälkiseuraamuksissa menehtyi yli kymmenen miestä. Kirkonkylässä työväenyhdistyksen toiminta keskeytettiin maaherran päätöksellä ja talo takavarikoitiin valtiolle vuonna 1923. Toiminta kanavoitiin uudella tavalla, kun työväen järjestötyön jatkajaksi perustettiin *Voimistelu- ja Urheiluseura Yritys*.

Rautalammin sosiaalidemokraattinen työväenyhdistys perustettiin vuonna 1928. Yhdistys osti työväentalon valtiolta samana vuonna. Kaupanpito työväentalossa päättyi ennen 1940-lukua. Kaupan tiloista tehtiin asunto. Sodan aikana työväentalo tarjosi majan evakkoperheille. Työväentaloa on korjattu, laajennettu tai maalattu lähes joka vuosikymmenellä.

Ala-Pönkkälä

Ala-Pönkkälän paikalla oli aluksi nahkuri **Vilhusen** mökki. Rannassa oli märkäverstas, jossa nahkat liotettiin. Kuivaverstaalla työskenteli kymmenen suutaria, jotka valmistivat kenkiä tsaarin armeijan sotilaille. Karvari **Ville Neuvonen** perusti verstaansa yhteyteen sekatavarakaupan vuonna 1903. Poika **Veikko Neuvonen** laajensi päärakennusta rannan suuntaan. Kaupankeskus siirtyi keskusraitin varteen 1800-1900 taitteen molemmin puolin. Kurssilan alueen kaupoista viimeinen, **Kerttu Neuvosen** sekatavarakauppa, sulki ovensa 1950-luvulla.